DIN TRECUTUL MOŞNENILOR AREFENI

Aproape de graniţă la vreo 20 km spre miazănoapte de Curtea-de-Argeş se găseşte satul Areful din jud Argeş. Acest sat moşnenesc a avut de înfruntat multe pentru a'şi apăra moşia de poftele cotropitorilor şi a isbutit să şi-o păstreze măcar în parte. Cu hrisoavele în sân, înfăşurate ca nişte scumpe odoare, plecau când şi când să se jăluiască şi să ceară dreptate. Nici timpul pierdut, nici cheltuielile, nici osteneala drumurilor lungi şi grele nu le micşorà îndârjirea cu care luptau pentru a li se respectà neatinse drepturile lor. Şi dacă în unele vremuri dreptatea se îndoià ori venià prea târziu, recurgeau la un mijloc mai aspru dar potrivit cu împrejurările: cu forţa alungau pe cotropitor şi stăpâneau prin forţă până când în urma unei alte judecăţi reuşeau să scoată la iveală sfânta dreptate Pare-se că după ei totul le era îngăduit când vedeau că li se răpeşte pe nedrept averea.

Cu ajutorul câtorva acte (1) ce am cunoscut graţie bunăvoinţei d-lui avocat C. Vasilescu din Piteşti, voiu scrie cevà din trecutul sbuciumat de judecăţi al acestui cuib de moşneni, ascuns între culmile Carpaţilor.

Numele acestui sat azi este Areful, pronunţat Aref şi Háref, Aréf şi Haréf. Moşnenii se numesc moşneni Arefeni dar şi Herişani. Altă dată se zicea satul „Hareşul„ (2) „Hareşianilor„ (3)„Jareşianilor„ (4). In secolul XVIII găsim: Harefu şi Arefu (5).

1) Aceste acte sânt còpii scoase după condica de documente ale munţilor Arefu, legalizată de Domn, prezentată la Arhivele Statului de G. Ştefănescu şi sânt colecţionate de A. Petruţiu, şeful secţiunei istorice.

2) Un doc. din 1545 Iunie 3 şi 1546 Aprilie 8.

3) Doc. din 1546 Februarie 11.

4) Doc. din 1570 Iuţie 5.

(5) Doc. din 1742 şi 1745.

Moșia Arefenilor la început a fost foarte mare. Ea se întindeà la răsărit până în hotarul Căpățânenilor și Cheianilor, la apus până în hotarul Cârsteneștilor și al Sălătrucului, iar spre miazănoapte până la hotarul Țărei Făgărașului (1).

De când există acest sat nu putem preciză. In actele ce avem din secolul XVI se spune că erà a lor bătrână și dreaptă ocină și moșie încă din zilele lui Dan și ale lui Vlad Țepeș, deci satul există în prima jumătate a secolului XV.

Este, însă, foarte probabil că în aceste ascunzători — locuri potrivite pentru traiu și în timpul năvălirii barbarilor — au fost din cele mai vechi timpuri așezări omenești și că Dan, fie Dan II (1420-1424 și 1427—1431) sau Dan III (1446—1448)

---

(6) Doc. din 1606 Iunie 27. In acest document se arată amănunțit hotarele moșiei: „Semnele și încongiurarea hotarelor Hareșianilor se începe de către Cârstenești și de către Sălătrucu dela plăișorul Cârsteneștilor din jos merge pe vârful plaiului pe slemnean până la plăișorul cel de sus și de acolo de către Sălătruc merge pe slemne Beliturii și tae drept și ține plaiul în sus la munte până la vârful Greerului și de acolo peste curmătură până la isvor și de acolea pe pisc în sus până la Cununa brazilor în plaiul muntișorului și de acolea pe plaiu în sus până la vârful Gruiului Căpățânei la piatra giamină, și de acolea pe marginea golului Căpățânii până la fundul Știubeiului și de acolea pe cununa bradului și pe poalele Clăbucetului până la stâlpul purcarului și de acolea pe cununa brădetului până la curmătura Vulturului și de acolea până la Modrugatu; și de acolea pe pisc în sus peste Comarnice și pe piscul Oscarușețului în jos până la isvorul paltenului; și de acolea pe isvorul paltenului în sus până la hotarul *scaunului Făgărașului*, și de acolea iarăși pe slemne spre răsăritul soarelui pe hotarul cel vechiu până la obârșià râului Budei care se numește Argeșiu; și de acolea pe apa Budei în jos până la podul Jiurjiovului și de acolea tot pe apa Budei adică pe râul Argeșiului în jos până între râuri și de acolea ese la dreapta și de acolea dela dreapta până la gura văii rele și de acolea pe valea rea în sus până la piscul Jderului, piscul Călugărului și de acolea drept până la pleșia pietrii și de acolea până la valea lui Stan și de acolea până la pleșia Căprioarei și de acolea drept până la locșor și de acolea drept până la mlaca stânii și de acolo în jos până la gunoiul hotarului și de acolea în jos pe hotarul cel vechiu pe vălceaua Vârtoapelor și pe vălceaua Colnicelor și până la Cândea la piatra cea mare și la gruiul Căpățânii și pe slemnea lazului până la Măgurele lazului și de acolea până la piatra neamului Dvornicului și de acolea pe din jos de pădurea Corugei și pe secătura lui Monea și de acolea merge drept la plăișorul Cârsteneștilor și acolo se împreună încongiurarea hotarului satului Hareșiului de unde se începe. După cum se vede *mai toate numirile sânt românești.*

Cf. Radu Rosetti. Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova, pag. 132 și urm. G. Panu Cercetări asupra stării țăranilor în veacurile trecute Partea I 112 și urm.

şi Vlad Ţepeş au confirmat drepturile vechilor stăpâni, lucru ce l vor fi făcut — poate — şi Domnii anteriori. Va fi fost această moşie la început, a unuia singur sau a mai multora, nu ştim. La 1545 se ştià că stăpânii ei au fost 7 oameni după care se şi socoteà că umblă pe 7 moşi dintre care o parte mai mare pare a fi avut moşul Oprea. Aceşti 7 oameni şi apoi urmaşii lor, moşnenii Arefenii, erau deplin stăpâni pe toată moşia care se compunea din : „satul Hareşĭului şi cu toate moştenirile şi moşiile şi delniţele şi morile câte sânt în hotarul lor şi cu tot câmpul şi pământurile şi isvoarele şi rodurile şi pădurile şi munţii şi dealurile şi cu tot venitul din hotar până în hotar.“ Ca mai toţi moşnenii, Arefenii bătură de multe ori drumul judecăţilor. La început îi găsim judecându-se cu vecinii, apoi mai târziu între ei şi, cu cât ne apropiem de secolul al XIX, judecându-se cu străinii cari voiau să intre în moşia lor.

Asupra felului cum s'au urmat aceste judecăţi vom da şi unele amănunte, cari pot fi interesante pentru Istoria Dreptului.

Hărţuelile cu vecinii începură încă din secolul XV. Alături de ei spre răsărit erà moşia domnească a cetăţii Poenari pe care se aflau satele Căpăţâneni, Poenari numiţi uneori Cheiani, de sigur după defileul prin care trece Argeşul şi numit Cheia Argeşului (1). Se pare că hotarele între cele 2 moşii n'au fost fixate în chip lămurit dela început căci mai totdeauna s'au certat pentru aceste hotare. Pe lângă cărţile dela Dan şi Vlad Ţepeş Arefenii mai dobândiseră o carte de întărire şi dela Laiot Basarab, după cât se vede, cu ocazia unei judecăţi. In vremea lui Strol Spătarul (2) şi a Doamnei Băsarăboia, Căpăţânenii şi Cheianii încălcaseră „împresuraseră“ moşia Arefenilor dar fură prinşi de Spătar şi obligaţi să respecte stăpânirea Arefenilor. Nu mai ştim ce s'a întâmplat între ei până pe vremea lui Radu Paisie (1535-Mart 1545) când Căpăţânenii intrară în moşia Hareşanilor,

(1) Sătenii din Căpăţineni şi Poenari aveau după cât se vede numai folosinţa moşiei domneşti, puteau însă ba se pare că erau chiar datori să se judece chiar ei când cineva i-ar fi încălcat hotarele. Mai târziu situaţia li s'a înrăutăţit. Este posibil să fi fost aşezaţi pe această moşie pentru a face slujbă la cetatea Poenari, a cărei construcţie se atribuie lui Ţepeş.

(2) Acesta trebuie să fie Strol pe care-l găsim la 1496 şi 1501 spătar, (la 1496 mare spătar), la 1504 vornic la 1505 mare vornic, la „1507 provizor curial“ (=mare vornic). vezi Bogdan. I. Relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească, ed .II No. 307.

le stricară hotarele și le luară bucatele. Hareșanii jeluindu-se Domnului, acesta rezolvi afacerea prin *jurământ de boeri*. Căpățânenii luară „lege" 12 boeri, cari au jurat că n'au intrat Căpățânenii în moșia Hareșanilor. Aceștia însă, luară „lege peste legea" Căpățânenilor 24 de boeri care au jurat contrariul așa în cât Căpățânenii „au rămas de lege" înaintea acelui Domn (1).

Pe atunci autoritatea lucrului judecat nu erà luată în seamă. Pierdeai procesul la un Domn, te adresai la cel care venià, astfel că schimbarea Domnilor erà bucuria celor ce pierduseră judecățile.

In prima domnie a lui Mircea Ciobanul (Martie 1545 Februarie 1553) Hareșanii se plânseră că vecinii lor Căpățânenii și Cheianii le-au cotropit din nou o parte din moșie. Domnul judecând „pre lege și pre dreptate" cu toți dregătorii săi, după ce citì cărțile bătrâne ale jăluitorilor din care se vedeà că moșia în hotarele arătate de ei era a lor încă din zilele lui Dan Vodă și Vlad-Vodă Țepeș, întăreste prin hrisovul din 11 Februarie 1546 (2) stăpânirea Hareșanilor „câți sunt judeci ca să le fie lor Hareșul tot cu tot hotarul pre bătrânele hotare" pe care le și arată.

Fie că la această judecată nu luaseră parte și Cheianii, fie că erau nemulțumiți pe hotărârea dată, în curând îi vedem reclamând că Hareșanii le-au impresurat moșia. Din porunca Domnului merse la fața locului jupân Vlaicul, mare armaș și cu boerii din trei județe în număr de 36. Aceștia umblând pe urma lui Drăghici vornicul și Secară slugerul „au hotărât și au jurat cu sufletele lor că n'au înpresurat Hareșanii moșia domnească". Intemeiat pe aceasta, Domnul confirmă din nou stăpânirea Hareșanilor la 1546 Iunie 3, iar Cheianii, și Căpățânenii și de astădată „rămân de lege".

O altă confirmare a stăpânirei Hareșanilor „câți sunt judeci" o făcuse tot Mircea la 1546 Aprilie 8, probabil tot cu prilejul unei judecăți cu arătații vecini, când au pre-

(1) Docum. din 1572 ghenare 19 dat de Alxandru Vodă și în care se arată și judecata făcută înaintea lui Radu Vodă, domn anterior lui Mircea Ciobanul, deci a lui Radu Paisie.

(2) In actele ce am cunoscut, documentul acesta are data de 7050 Februarie 11, ceeace ar fi 1542 dar cum Mircea Ciobanul venise la domnie în Martie 1535 și cum din alt document din 1546 Aprilie 8 rezultă că cel cu data de 7050 e anterior, urmează că data lui trebue să fie 1546 Fevruarie. Acelaș lucru se poale spune de un document datat 7050 Iunie 3, care însă trebue să fie din 1545 sau 1546.

zintat Domnului şi cartea lui Laiotă Basarab Voevod, de sigur pentru a convinge şi mai mult pe Domn de dreptatea cauzei lor.

Linişte tot nu fu căci se schimbă Domnul. In timpul nouei domnii a lui Pătraşcu Vodă (Februarie 1553 — Dec. 1557) Căpăţânenii stricară din nou hotarele şi prădară pe Hareşani. Ce se va fi făcut atunci nu ştim; dar în timpul domniei a doua a lui Mircea Ciobanul (Ianuarie 1558 — Septemvrie 1559) — pare-se că în urma unei judecăţi — Hareşanii şi-au întors prada dela Căpăţâneni (1).

Chestiunea prăzii nu mai fu adusă curând în discuţie, dar se ivi alt motiv de ceartă. Găsinde-se un om mort în aceste părţi Hareşanii şi Căpăţânenii se acuzau reciproc de omorul descoperit şi pentru care trebuiau să plătească o amendă destul de însemnată, o deşugubină. Ajungând cu jălbi înaintea lui Petru Schiopul Domnul de atunci (Septembrie 1559 — Iunie 1568). Căpăţânenii au jurat cu 12 boeri că omorul e săvârşit de Hareşani dar aceştia juraseră cu 24 de boeri că e săvârşit de Căpăţâneni, astfel că cei invinşi fură tot Căpăţânenii (2).

Veni alt Domn, Alexandru II. fiul lui Mircea Ciobanul (Iunie 1568 — 25 Iulie 1577). Căpăţânenii se jăluiră pentru prădarea ce le făcuseră Arefenii şi pentru care se judecaseră în a 2-a domnie a lui Mircea Ciobanul. Alexandru le-a dat lege 12 boeri care să jure că nu sânt vinovaţi. Până acum, cum am văzut, tot mai găsiseră boeri care să jure şi pentru ei; se vede însă că se convinseseră toţi că n'au dreptate căci la ziua fixată n'au putut aduce numărul cerut de boeri şi au rămas de lege şi înaintea acestui domn, care întăreşte stăpânirea Hareşanilor prin 2 hrisoave: unul din 1570 Iulie 5 (3) şi altul din 1572 Ianuarie 19.

După atâtea judecăţi se pare că şi Căpăţânenii văzură că nu mai este nimic de făcut şi că trebue să-i respecte hotarele. In orice caz nu mai avem ştiri despre niscaiva certuri între ei şi despre o confirmare a stăpânirei Arefeni'or, care, astfel, îşi duseră câtăva vreme viaţa în linişte. Când sosiră timpurile de vijelioasă vitejie ale lui Mihai Viteazul

---

(1) Doc. din 1570 Iulie 5.
(2) Doc. din 1572 Ianuarie 19.
(3) Cu ocazia dării aceatui hrisov s'a făcut şi o *vânzare* pe care o constată Domnul tot prin acel hrisov. Nàn din Aref a cumpărat dela Radu Scurtul din Sălătruc 8 *fălci de pădure drept un cal bun*.

desigur că cuibul de voinici dela Aref îşi va fi dat tributul cu îmbelşugare. Intre cei ce au înfruntat cu atâta bărbăţie pe duşman la Călugăreni vor fi fost şi aceşti munteni cu plete lungi, mândri ca brazii munţilor în care trăiau şi deprinşi să lupte cu fiarele sălbatice. Mulţi dintre ei vor fi trecut cu Radu Buzescu şi cu Banul Udrea în Ardeal prin pasul Turnu-Roşu aşà de aproape de ei, şi mai târziu în Moldova şi poate mulţi vor fi roşit cu sângele lor apele Murăşului la Mirăslău. Unii poate îl vor fi însoţit când învins fugi la Făgăraş care nu erà departe de moşia lor. Desigur însă că ei au luat parte la lupta ce Mihai dete pe lângă Argeş contra oastei lui Simion Movilă, când, după luptele cu Polonii dintre apa Buzăului şi Teleajen în care fu biruit, se furişă prin văile munţilor şi ajunse în părţile Argeşului.

La o confirmare a drepturilor ce aveau asupra moşiei nu se vor mai fi gândit fiindcă acum trebuià apărată moşia cea mare, moşia neamului pe care un viteaz voià s'o întregească şi s'o mărească:

După ce eroul se stinse în câmpia Turdei, veniră la Radu-Şerban sub ale cărui steaguri vor fi servit şi arătându-i cărţile bătrâne cerură întărirea drepturilor lor. Prin hrisovul din 27 Iunie 1606 Domnul le confirmă stăpânirea asupra moşiei lor de baştină, arătând în chip amănunţit hotarele iar Arefenii îi dăruiră — după obiceiu — un cal galben, bun şi frumos.

* * *

Din felul cum au trăit în sec. XVII aflăm cevà, care ne arată ce îndurau chiar moşnenii în acele vremuri de restrişte.

Pe vremea lui Duca-Vodă (Noemvrie — Decemvrie 1674 — Noembrie 1678) tot satul Arefului fugise, ascunzându-se fiecare unde puteà spre a scăpà de dările ce li se cereà. Logofătul Grigore Albescu, care erà însărcinat cu strânge, rea dărilor prinzând cine ştie prin ce mijloc 3 Arefeni le-au cerut să-i dea 100 taleri; desigur aceasta erà partea cu care trebuià să contribue tot satul la plata dăjdiei orânduite. Neavând de unde plăti, aceşti 3 nenorociţi fură închişi şi trataţi cum cerea obiceiurile timpului. Deoarece mijloacele acestea nu puteau produce banii ceruţi de Domn, Logofătul propuse celor 3 închişi să-i vânză lui pentru acea sumă muntele Jorjei din hotarul lor. Neputând altfel trebuiră să primească şi, ca reprezentanţi ai tuturor moşnenilor, făcură

un zapis prin care vindeau acel munte. Numai astfel fură liberaţi.

Mai tărziu când furia năprasnică a strângătorilor de dări s'a potolit, Arefenii au revenit în sat „ s'au strâns tot Hareful„ cum se zice într'un document. Atunci logofătul Grigore trimise cu zapisul pe fiul lui şi pe părcălabul său înpreună cu alţi săteni şi preoţi — pe care îi convinsese să-l recunoască de bun — ca să se iscălească şi de ceilalţi preoţi şi „megiiaşi"(1) din sat, recunoscându-se astfel că numai cei 3 nu puteau reprezenta şi obliga tot Areful. Fiindcă moşnenii recunoşteau numai o parte din datoria trecută în zapis, logofătul spre a se despăgubi de întreaga sumă, procedă la o executare sumară. S'a luat sătenilor 18 vaci cu lapte, 23 boi, 35 oi, 74 care cu fân, o iapă şi tot ce s'a găsit mai de preţ prin case; acestea, desigur, peste bătăile şi chinurile ce vor fi îndurat. Ne putem închipui ce spetacol va fi fost în Aref când se ridică aproape toată avereà nenorociţilor săteni, cari de abià se întorseseră din adâncimele pădurilor! Deprinşi să sufere, bieţii moşneni cerură ca să li se deà, după atâta jăfuială, cel puţin zapisul de teamă să nu le ceară datoria a 2 a oară. Logofătul le-a spus că-l và dà lui Neagoe Ciocan, sătean din Aref, care erà sluga sa, dar nu l a dat. Arefenii nu mai fură supăraţi până in zilele lui Constantin Brâncoveanu, când Marica nora logofătului Grigore, scoţând zapisul, pretindeà să i se deà arătatul munte. Arefenii jăluindu-se la Domn, acesta trimete la faţa locului pe Şerban, fost mare Comis, ispravnicul judeţelor Argeş şi Muscel. Mergând în localitate după ce-i strânse pe toţi, trimisul domnesc hotărî ca afacereà să se rezolve prin jurământ. In biserică cu mâinele pe sf. evanghelie a jurat jupâneasa Marica şi apoi unu câte unul, 6 *jurători*, oameni bătrâni şi anume 3 din partea moşnemilor şi 3 din parteà Marichi. Pe lângă jurători a mai jurat tot satul Areful —32 de oameni, că li s'a luat bucate pentru acei bani. Jupâneasa Marica mai aduse şi o carte a Vlădicăi cu mare blestem asupra vecinilor ca să mărturisească cu dreptate şi au mărturisit şi vecinii că nu sânt datori Hareşanii lui Grigore logofătul. Marica văzând că au dreptate le-a dat zapisul,

(1) Megiaş nu însemnează vecini, moşnean, proprietar om liber nesupus (vezi şi Panu. o. c. p. 623 şi 624). In actele ce am găsit: „megiaşi din sat", „toţi megiaşii din satu Hareşiu", „tutoror megiaşilor Hareşianilor", „oamini toţi megiaşi dela satu Hareşiu; deci erau din satul Hareş iar nu vecini ai acestui sat.

care s'a şi rupt iar omul domnesc a dat moşnenilor o carte de judecată prin care, după ce arată cum a procedat la deslegarea pricinei, anulează orice alte scrisori ar mai fi pentru acel munte. Astfel Arefenii scăpară muntele.

. . . .

Din timpurile lui Alexandru, fiul lui Mircea Ciobanul nu mai avem ştiri despre vreo ceartă între ei şi Căpăţineni şi Cheiani. In acest timp moşia domnească, pe care erau aşezate aceste sate, ajunse — prin dăruire — în stăpânireà mânăstirii Iezerul din Olteniţa (1).
Acum începură din nou judecăţile pentru hotare. Câtă vreme moşia erà domnească, în toate judecăţile privitoare la ea se înfăţişau sătenii, dar de când a devenit mănăstirească se înfăţişau egumenii. O judecată pentru hotare între Arefeni şi mănăstire fu terminată în defavoarea moşnemilor printr'o carte de hotărnicie făcută de 6 boeri hotarnici la 1692. O nouă carte de hotărnicie s'a mai făcut şi în 7212 (1704) (2). S'a întâmplat în urmă „vremi de răsmiriţă" şi ţara Oltului a ajuns în stăpânireà Nemţilor (1718 — 1739). Moşnenii din Aref au profitat de asta şi s'au întins în propietatea mănăstirei, luând venitul după câţivà munţi ai acesteia. După ce ţara Oltului s'a împreunat cu ţara muntenească (1739) Egumenul m-rei Vierosul, care erà acum propietarul moşiei, găsind hrisoavele de danie, se plânse împreună cu Egumenul m-rei Iezerul — al cărui metoh erà Vierosul — lui Constantin Vodă Mavrocordat, care print'un hrisov stabileşte că aceşti munţi sânt ai m-rei Vierosul. Trimiţând oamenii să încaseze venitul, moşnenii s'au opus bătând pe trimeşii mănăstirei şi i-au purtat legaţi din stână în stână! Mihail Racoviţă, care erà domn (Septemvrie 1741 — Iulie (1744) trimese afacerea moşiei spre cercetare Arhimandritului m-rei Argeş iar chestiunea bătăii oamenilor mănăstirei fu dată Ispravnicului de Argeş care pedepsi pe Arefeni. Pentru rezolvareà procesului de propietate Arhimandritul în urma unei noui jălbi a mănăstirei, chemă pe ambele părţi la târgul Argeşului (3).

Faţă de hrisovul mănăstirei din 1692 Arefenii în cap cu Gheorghe, vătaf de plaiu, prezentară hrisovul dela Radu Şerban Basarab unde se spunea că hotarul munţilor lor

---

(1) Doc. din 1742 Sept. 6.
(2) Se constată din doc. din 1845.
(3) Poporul şi azi zice: „Argeş" iar nu Curtea de Argeş.

se întindeà până în apà Budei ce se numeşte Argeş şi de acì pe apă în sus până la podul Jiurjului. Chestiunea ce aveà să se reguleze acum şi care s'a mai discutat şi în urmă erà de a se stabili unde a fost acel pod şi mai ales care e acea apă Buda, ce se numeşte Argeş. Neputându-se lămurì lucrul la Argeş s'au transportat cu toţii la faţa locului. Acolo, după arătările unor oameni din Căpăţâneni şi Cheianì — duşmanii din vremuri ai pârâţilor — şi ale unor ciobani, s'a stabilit că hotarul între moşia mănăstirei şi a Arefului este pe apa Buda şi că apa Argeşului se poate numì Buda numai dela unirea ei cu Buda iar nu în sus şi că *piscul Mircii Vodă* aparţine mănăstirei aşa că moşnenii trebuiau să întoarcă venitul luat (1).

Arefenii nedreptăţiţi reclamară la noul domn Consantin Mavrocordat (Iulie 1744 — Aprilie 1748). Acesta orândui în Iunie 1745 să se facă o nouă cercetare de către Andrei Strâmbeanu, fost mare şetrar şi de Gheorghe, fost mare căpitan de dorobanţi, ispavnicul jud. Argeş, împreună cu 6 boernaşi, aleşi câte 3 de fiecare parte. Cercetarea aveà să se facă, după acte şi după mărturia oamenilor bătrâni, la faţa locului unde pronunţându-se hotărârea, aveà să se dea părţii câştigătoare cartea de judecată; dacă o parte rămâne nemulţumită aveà să se hotărască o zi pentru ziua când să fie trimise amândouă părţile împreună cu cartea de judecată la Divan; cine va rămâne de judecată, cine va pierde procesul va plătì cheltuelile făcute de cealaltă parte cu judecata.

Cercetarea din 1742 se bazase pe hotărnicia din 1692 şi 1704. Acum în 1745 ambele părţi prezintară din nou actele ce aveau şi moşnenii stăruiră mai ales asupra hrisovului din 1606 dela Radu Şerban Basarab, în care se arată aşa de amănunţit hotarele şi din care se vede că piscul Mircii Vodă şi ceilalţi munţi din proces sânt ai lor. Văzând nedreptatea ce li se făcuse în anul 1742, Arefenii pentru a aveà încă o probă la o viitoare judecată, cerură şi mărturia Rucărenilor din scaunul Sibiului, care mărturie favorabilă le fu trimeasă la 22 Iulie 1743 (2).

---

(1) Ca vecinătate a moşiei în partea de miază-noapte nu se mai trece „hotarul scaunului Făgăraşului" cum erà în documentele mai vehi ci „hotarul ţării ungureşti".

(2) Iată răspunsul Rucărenilor. 1743 Iulie 22. Isvodu scrisorei ce au făcut Rucărenii din scaunul Sibiului din ţara Ardealului sătenilor Hareşanilor. Sănătate şi pace şi milă pohtim dela Cristos, noi Rucărenii, din scaunul Sibiului Dumneavoastră Hareşanilor; asta veţi ştì

La ziua judecății Egumenul văzând că n'are alt mijloc de probă a adus o *carte de blestem* a Mitropolitului Ungro-Vlahiei asupra Arefenilor ca să mărturisească chiar ei cum numesc isvoarele, ca hotare, și dacă semnele din hrisovul lui Radu Șerban sânt adevărate ori nu. Această probă s'a făcut astfel. In prezența a 6 preoți 3 diaconi și 15 moșneni bătrâni din Aref ale căror nume sânt trecute într'o foae iscălită de cei ce făceau cercetarea, s'a citit cartea de blestem în 3 rânduri ca s'o înțeleagă bine; apoi mai întâi preoții și diaconii și în urmă moșnenii, pe rând unul câte unul, au luat cartea de blestem, au sărutat o și au pus-o în cap zicând că de vor fi asuprit ei mânăstirea măcar cu o palmă de loc tot blestemul din carte să cază asupra lor și asupra copiilor lor.

Dovedindu-se prin aceasta că sânt bune semnele din hrisovul lui Radu Șerban s'a hotărît că piscul Mircei Vodă este al Arefenilor. S'a luat tot odată cartea de judecată dată la 1742 de Arhimandritul dela Argeș „cu greșeală" și s'a dat Arefenilor iar cartea de hotărnicie din 1704 s'a rectificat scriindu-se în josul ei că piscul e al moșnenilor.

. . . .

Dacă mânăstirea îi lăsă în pace, se ivește un doritor de a le ocupà niște munți, unul Bucșănescu, care aveà moșie prin acele părți. El îi împrumutase cu 200 taleri pe termen de 5 ani iar drept dobândă aveà să pască cu vitele iarba din munți. (1) Implinindu-se termenul de 5 ani moșnenii găsiră un negustor, care le da 1000 taleri drept plată a ierbei și îi mai împrumută cu 1000 taleri cu dobândă de „zece unul" (10 %). Bucșănescu însă, nu voià să lase munții pretinzând că nu s'a împlinit sorocul și că în zapis s'a scris și un leat mai vechi decât cel adevărat. Judecându-se afacerea în Divanul domnesc de către Ștefan M. Racoviță, domnul de

---

că văzând noi scrisoarea dumneavoastră am socotit cu sufletele noastre pe amăruntul cum că noi am pomenit din cei bătrâni care au fost mai dinainte păcurari și noi acești mai tineri fiind iar păcurari și cu toți sătenii care ne vom iscăli mai jos cum că de unde să începe apa Argeșului, cât este despre apus cu vargină(?) cu tot de când am pomenit noi toți Argeșenii au luat alcan (?) De aceasta mărturisim noi cu sufletele noastre și sunt iscăliți: Băcilă Oancea om de 90 de ani, Ioan Stănimir de 70 de ani, Radu Geminea de 60 de ani, Ion Dan de 100 de ani, Ion Geminea păcurar de 30 ani, Toader Măneasa păcurar de 20 de ani, Bucur Epure de 20 de ani, împreună cu *birăul* și cu tot satul. Și martor Popa Ion din Rucăr.

(1) Erà un contract de antihresă.

atunci, Bucşănescu fu obligat la 14 Maiu 1765 să lase munţii şi i se rupse şi zapisul.

. . . .

După 1770 începură să se judece între ei. La 1775 se prezintară înaintea lui Alexandru Ispilante împărţiţi în 2 cete: Gheorghe vătafu cu cetaşii lui şi Iordache cu cetaşii lui. Cel dintâi susţinea că Iordache cu neamul lui au fost zestraşi şi — ca atare — are parte numai în silişte iar nu şi în munţi; mai pretindeà apoi că moşia lor umblă pe 15 moşi pe când Iordache susţineà că numai 7. Domnul însărcinează 4 boeri mari să studieze afacerea după actele părţilor şi să-i raporteze, ceea ce-i şi făcură printr'o anaforà din Iunie 1775 arătându-i că din hrisovul cel mai vechi pe care-l aveau, al lui Mircea Ciobanul se vede că moşia umblă pe 7 moşi. In ce priveşte primul punct *dacă zestraşii aveau sau nu drept şi în munţi*, fie că nu se stabililise că Iordache cu cetaşii erau zestraşi, fie că s'a admis soluţia afirmativă, Domnul hotărî ca fiecare să stăpânească după părţile moşnenilor lor, fără a se face vre-o distincţie între silişte şi munţi. Pentru că trebuià a se şti cine se trag din acei 7 moşi şi fiindcă nu veniseră toţi moşnenii la Divan, Ipilante dispuse să meargă la faţa locului mai mulţi boeri, oameni de încredere, să adune pe toţi moşnenii şi de faţă cu toţi să le aleagă părţile ce li se cuvin după moşi.

In al 2-la rând se mai plângeà Ghorghe vătaful cu cetaşii lui că Iordache prin viclenie a făcut pe unii moşneni să-i deà lui dreptul de a luà tot venitul munţilor şi al unei căşerii, cu condiţiune ca, după ce-şi va scoate cheltuelile făcute cu căşeria să împartă frăţeşte ceeace mai rămâneà; tot atunci — ziceau ei — le-au luat şi hrisoavele de stăpânire aşà că mai tărziu să le tăgăduiască chiar drepturile de moşneni. In urmă nu numai că nu le-au mai dat nimic dar i-a bătut, i-a supus la casne şi nu le-a mai dat nici hrisoavele.

Asupra acestui punct Domnul a ordonat să se facă o cercetare de către ispravnic apoi cercetând şi el în persoană şi convingându-se de dreptatea reclamanţilor, a hotărît ca Iordache să fie bătut la scara domnească şi să fie dus sub paza unui zapciu la cercetarea orânduită asupra punctului I. In ce priveşte venitul a obligat pe Iordache să-l restitue pentru tot timpul cât a stăpânit munţii iar hrisoavele să se dea unui moşnean „de nădejde“, om cu credinţă pe care-l vor alege toţi moşnenii din amândouă cetele.

In al 3-lea rând se jăluiau că Iordache le-a cotropit zece

delniţi de pământ, îngrădindu-le şi făcându-şi casă pe ele. Iordache răspunse că nu le-a îngrădit cu intenţie de a le cotropì ci pentrucă semănase pe ele bucate şi trebuiau păzite de vite dar dacă moşnenii se opun el va ridicà îngrădirea. Domnul hotărî în acest sens.

Se vede că acest Iordache nu s'a astâmpărat căci mai târziu, în 1796 Martie 17, Arefenii cerură Domnului să isgonească din satul lor 4 inşi în fruntea cărora este Iordache pentru că le făcuse prea multe necazuri şi stârnise gâlcevuri între ei (1).

Erà şi timpul de a încetà certurile dintre ei căci aveau să lupte cu streinii care în curând le pătrund în moşie.

. . . .

La începutul sec XIX Marele vistier Constantin Filipescu stăpânià -- în baza unor zapise de cumpărare — mai mulţi munţi din hotarul Arefului. In acei munţi rămăseseră nevândute numai 3 familii şi 3 cesvârti dintre moşneni, aşà că cei ce aveau aceste drepturi stăpâneau în devălmăşie cu Filipescu.

Voind să'şi aleagă părţile sale de ale moşnenilor, cere la 16 Ianuarie 1814 Domnului să poruncească la 2 boeri să hotărască moşia, cerere pe care i-o satisface la 20 Ianuarie trimiţând pe Pitarul Niculae Rătescu şi pe Şetrarul Ene Brătianu boieri bătrâni din partea locului „cu toată ştiinţa şi frica lui Dumnezeu“. Hotarnicii mergând în partea locului, împreună cu vechilul lui Filipescu, chemară pe toţi moşnenii şi în special pe cei ce nu-şi vânduseră drepturile şi-i intrebară dacă-i primesc ca hotarnici sau cer pe alţii. Moşnenii răspunseră că deoarece le-a rămas o prea mică parte în acei munţi ar voì să-şi vânză şi ei drepturile dacă li se dă un preţ „cuviincios“. Invoindu-se cu vechilul vândură şi ei Marelui Vistier astfel că acesta rămase singur proprietar al acelor 15 munţi, stăpâniţi odată numai de moşneni şi deci hotarnicii n'aveau pentru ce să mai facă alegerea în munţi. Cum însă Filipescu cumpărase şi câtevà livezi de fân şi 4 căminuri („ce se numesc delniţe“) din siliştea satului s'au ales numai acestea. Totodată cu ajutorul hrisoavelor prezentate de moşneni, anume ale lui Radu Şerban din 1606, s'a controlat hotarele faţă de vecini. Atunci li s'a luat moşinenilor — în silnicie ziceau ei mai târziu — şi sineturile între care şi pe cel dat de Alex. Ipsilante.

---

(1) Ureche A. V. istoria Românilor T. IV. pag. 341.

Odată intrat în moşie Filipescu îşi mări mereu stăpânirea, provocând nemulţumirea moşnenilor. Judecată serioasă între fiul lui, vornicul Iordache Filipescu şi Arefenii începù pela 1833 când se judecă la judecătoria „de întâia cercetare" şi apoi la Divan. Motivele de nemulţumire ale Sătenilor erau 1) că nu li s'a plătit preţul pentru al 7 lea moş numit Ioanicescu 2) că li se luase în silnicie hrisoavele dela A. Ipsilante 3) că dintre vânzările arătate de Filipescu ca făcute între 1805-1814 sânt adevărate numai 14, iar celelalte sânt „cu siluire" 4) Că chiar în cei 6 moşi vânduţi se găseau mulţi moşneni cari nu-şi vânduseră drepturile 5) că nu li se plătise preţul pentru cele 40 familii pe care le cumpărase Filipescu în *inţărcătoarea* Bărbuşa şi pentru altele din înţărcătoarea Glodul Stoichii (1). Opunându-li se prescripţia ei arătară că pentru aceleaşi chestiuni au dat o jalbă şi lui Vodă Şuţu dar n'au primit nici un răspuns, fiindcă adversarul lor erâ Mare Logofăt iar când au vrut să mai deà alta, Şuţu s'a bolnăvit şi a şi murit; apoi că venind „răsvrătirea trecută" (revoluţia Grecească şi mişcarea lui Tudor Vladimirescu) Vornicul Filipescu s'a dus în Ţara nemţiască aşà că n'au mai putut să se judece; au fost totuşi destul de stăruitori — ziceau ei — căci imediat ce el s'a înapoiat la Piteşti i-au dat o jalbă la care le-a răspuns că va venì chiar la faţa locului spre a terminà odată cu ei dar nu s'a dus. Socoteau astfel că au făcut tot ce s'a putut pentru a nu li se zice că au tăcut atâta vreme şi că au recunosct dreptatea boerului. Divanul însă n'a vrut să ştie, le-a cerut dovadă că s'a întrerupt prescripţia, dovadă pe care n'au putut s'o dea. Cerându-li-se să dovedească cum că hrisovul lui Al. Ipsilante li s'a luat prin silnicie nu sânt în stare să facă nici această probă dar susţineau că era imposibil să fi dat ei acel hrisov de bunăvoe — cum pretindea Vornicul — fiindcă acel hrisov este titul întregei lor moşii din care ei au de 3 ori mai mult decât Filipescu şi prin urmare nu erà să-i dea lui originalul, chiar dacă

(1) Inţărcătoarea, după cum ni s'a spus, este partea de sus a munţilor unde se ţin la păscut meii pe care vor să-i inţarce, deosibindu-astfel de oi pe care le pasc în pădurile de jos ale munţilor. Intr'un sens mai larg înţărcători sânt în genere locurile de păşune spre deosibire de livezile de fân. Ele se împărţeau—o împărţire teoretică—ca mai toate împărţirile moşiilor moşneneşti, în familii; o familie da drept (după suprafaţa înţărcătoarei) la un număr de pogoane. In Bărbuşa da drept la peste 10 pogoane.

i-ar fi vândut cu adevărat a 3-a parte, ceeace iarăşi văzurăm că ei contestau.

Divanul, nu ia în considerare aceste susţineri ba, dacă credem reclamaţia lor, ar fi trecut în hotărâre altcevà decât arătările lor, anume că ei ar fi atacat ca făcute „prin siluire" numai vânzările dintre 1810 — 1814 pe când ei atacaseră pe toate dintre 1805 — 1814.

In sfârşit Divanul le respinge jalba şi atunci ei apelează la *Inaltul Divan*.

Acì Filipescu înfăţişă prin vechilul său ca titlu de propietate zapisele de cumpărare dela moşneni. Ele erau dintre anii 1805 — 1814, erau iscălite de vănzători, de martori şi adeverite de ispravnicii judeţului şi se găseau trecute într'o condică pecetluită pe toate foile cu pecetea domnească a lui Ion Vodă Caragea având ca adeverire şi iscălitura marelui logofăt şi a condicarului Divanului. Mai prezintă apoi şi cartea de hotărnicie din 1814 făcută de Iene Brătianu şi N. Rătescu. Arefenii nu putură nici acì să aducă vreo dovadă că s'ar fi exercitat vreo siluire asupra lor, fie la facerea vânzărilor, fie la lucrarea sineturilor, sau că nu li s'ar fi plătit preţul vânzărilor recunoscute ca adevărate; nu putură dovedì nici că dela 1805 până la 1833 când porniră judecată, ar mai fi început vreo judecată contra boerului.

Inaltul Divan respinse apelul moşnenilor pentru următorele motive: că ei nu dovediră siluirea, pretinsă la vânzări şi la luarea sineturilor, aşà cum cereà art. 18 cap. II partea VI din pravilă; că chiar ei în apelaţia către Inaltul Divan susţinuseră că toate vânzările au fost făcute cu silnicie iar mai pe urmă la judecată recunoscuseră de bune 14 zapise cea ce după părerea înaltei istanţe, dovedeà rea credinţă şi netemeinicie, dar care în realitate, poate că erà o simplă greşală de redactare a petiţiei de apel, care nu trebue apreciată caşi cum semnatarii ei ar fi fost cine ştie ce pravilişti; că trebue să li se fi plătit şi preţul vânzărilor pentrucă în condica de zapise a lui Filipescu se găsià trecut că şi-au primit toţi banii şi pentrucă i-au dat şi zapisele, lucruri necombătute de ei cu nimic, şi contra cărora nu s'a reclamat timp de 5 ani, potrivit art 7. cap. I part. VI din pravilă; că nu se cade a li se da originalul hrisovului dela Alex. Ipsilante pentrucă Filipescu are cumpăraţi mulţi munţi şi inţărcători aşa că ei trebue să se mulţumească a luà còpii.

Argumentul hotărîtor, însă, pentru Inaltul Divan fu că chiar dacă ar fi adevărate toate susţinerile Arefenilor, în-

tr'u cât au tăcut 28 de ani — dela 1805 până la 1833 — şi au lăsat pe Filipescu să stăpânească „cu bună credinţă şi linişte“ şi-au pierdut dreptul de a mai reclama ceva „fiind trecute soroacele ce le orândueşte pravila.“

Cum se vede şi acì la cea din urmă instanţă li s'a respins cererea tot pe baza pescripţiei.

In zadar susţinuseră ei că s'au jăluit mereu, că n'au putut dobândi dovezi despre aceste jăluiri fiindcă adversarul lor erà un slujbaş mare. In faţa pravilii neîndurătoare trebueau dovezi şi neputându-le produce, trebuiră să-şi plece capetele şi să se supue hotărârii prin care se dispuneà ca Filipescu să fie neturburat în stăpânirea sa iar moşnenii, dacă cred că li s'a făcut vreo călcare la părţile rămase nevândute, să-şi ia un boer „alegător“, hotarnic, care observând cartea de hotărnicie din 1814 şi zapisele de vânzări ale jăluitorilor atât cele trecute în condica pecetluită cât şi cele ce se vor fi făcut în urmă, prin cartea de blestem, să aleagă părţile ce vor mai fi rămas moşnenilor. Dacă vor rămâne mulţumiţi să-i deà adeverinţă de mulţumire şi să se pue şi pietre de hotare dându-se ambelor părţi câte o carte de alegere iar de nu se vor mulţumì să se pue numai semne şi să se raporteze Divanului. Tot acel boer prin cartea de blestem aveà să aleagă venitul ce li s'a luat după părţile lor nevândute.

La 1845, George Filipescu proprietarul de atunci cere la Departamentul Dreptăţii să i se autorize un hotarnic pentru moşia ce aveà în Aref şi mai ales pentru a i alege înţărcătoarele şi locurile înfundate dintre moşneni, aşa precum se prevedeà în hotărârea Inaltului Divan. Departamentul Dreptăţii autoriză pe Inginerul hotarnic N. G. Chirculescu pe care-l primiră şi Arefenii. El lucră câtva timp în 1846, apoi fiindcă moşnenii fură ocupaţi cu „strânsoarea“ amână lucrarea în 1847 când, murind Filipescu, o suspendă pentru mai mult timp. Voind să se isprăvească odată această alegere, moşnenii reclamară lui Ştirbei Vodă în urma cărei reclamaţii inginerul fu invitat prin Departamentul Dreptăţii de către Preşedintele Tribunalului Argeş să procedeze la hotărnicire. După ce primì unele deslegări dela Tribunal, continuă lucrarea şi o termină în 1855, constatând că moşnenii mai au 3 familii în înţărcătoarea Bărbuşa şi 16 în Glodul Stoichii.

La 1861 partea de moşie a lui Filipescu trecuse prin vânzare la Mihail Hagi-Ştefan. Atunci se făcù alegerea definitivă a părţii moşnenilor în înţărcători. După actele prezentate s'a găsit că moşnemii nu maì au în Bărbuşa decât

o familie şi jumătate care dă drept la o stăpânire de 15 pogoane, 28 stânjeni pătraţi, 7 palme şi $^4/_{10}$. In glodul Stoichii s'a găsit că vânduseră 5 familii peste ceea ce li se cuveniă. Dar pentru a terminà gâlceava cu ei propietarul a renunţat la ce aveà să mai ia în Glodul Stoichi iar drept ceà ce aveà să ia moşneii în Bărbuşa le-a dat in Glodul Stoichi 20 pogoane, 80 st. p., 18 palme. Cu această ocazie, mulţumindu-se ambele părţi, s'a împetrit şi alegerea începută în 1846.

. . . .

Aflu că tot s'au mai judecat multă vreme cu noul propietar G. Ştefănescu, până acum câţivà ani când pentru terminarea neînţelegilor au încheiat o pace, care sperăm că va fi sfârşitul atâtor sbuciumări. S'au mai ivit şi oare cari certuri între ei tot din pricina proceselor, dar pare-se că acum s'au liniştit.

Acestea sânt principalele întâmplări din viaţa Arefenilor pe care ni le desvăluesc actele ce am putut cunoaşte.

Aceiaşi îndârjire pentru apărarea moşiei o găsim în secolul XV ca şi în al XIX. Mai greu le-a fost la începutul acestui din urmă secol pe vremea ocupaţiei ruseşti 1806—1812) când — poate şi din pricina greutăţilor stăpânirei străine — fură nevoiţi să lase pe un străin să le pătrunză în moşie.

Multe greutăţi au întâmpinat — şi câte or fi acelea pe care nu le cunoaştem! De câte ori nu se vor fi ascuns în adâncimea pădurilor ca pe vremeà lui Duca Vodă! De câte ori nu vor fi fost găsit adăpost pe „Piscul Băjeniei" din hotarul lor! De câte ori nu vor fi fost jăfuiţi ca de Logofătul Grigore! De câte ori şi cate zile nu vor fi stat în aşteptare pe la uşile ispravnicilor şi chiar ale Divanului domnesc după ce veniseră — Dumnezeu ştie cum — cale de atâtea poşte pe drumuri grele! Şi de câteori nu vor fi zăcut în umezeala puşcăriilor iar cei rămaşi acasă fără hrană nu vor fi jălit pe cei ce nu mai veneau ori se întorceau schiloditi! Numai văile şi munţii ne-ar puteà spune mai amănunţit cum s'a scurs viaţa Arefenilor.

Orcât de multe au îndurat, totuşi le-au înfruntat cu bărbăţie, n'au pierdut tot pământul strămoşesc pe care l-au iubit mult şi l-au apărat cu atâta trudă.

Piteşti.

ANDREI RĂDULESCU.